

DOI: [10.32702/2307-2156-2018.11.24](https://doi.org/10.32702/2307-2156-2018.11.24)

УДК: 351.86: 355

*Н. А. Сіцинський,
к. держ. упр., головний науковий співробітник Інституту підготовки кадрів
Державної служби зайнятості України, м. Київ*

ЕКСПЕРТНА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІЙ СФЕРІ У КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

*Nazariy Sitsinskiy,
Candidate of sciences in public administration, Ph.D.,
Chief Scientist Ukrainian State Employment Service Training Institute, Kyiv*

EXPERT ASSESSMENT OF EFFECTIVENESS OF IMPLEMENTATION OF THE NATIONAL SECURITY POLICY OF UKRAINE IN FOREIGN POLICY IN THE CONTEXT OF IMPLEMENTATION OF THE NATIONAL SECURITY STRATEGY OF UKRAINE

У статті зазначено, що одним із основних завдань є визначення рівня ефективності формування та реалізації державної політики національної безпеки України в зовнішньополітичній сфері, для реалізації якого нами було використано блок соціологічних методів. Наголошено, що основними цілями Стратегії національної безпеки України є мінімізація загроз державному суверенітету та створення умов для відновлення територіальної цілісності України у межах міжнародно-визнаного державного кордону України, гарантування мирного майбутнього України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави. Запропоновано перелік питань для складання анкети соціологічного опитування та проведення експертної оцінки з питань забезпечення національної безпеки України в зовнішньополітичній сфері. Проведено соціологічне опитування державних службовців за блоками питань згрупованих за основними напрямками формування та реалізації державної політики національної безпеки України в зовнішньополітичній сфері, яке мало на меті визначення рівня викликів та загроз національній безпеці України в зовнішньополітичній сфері та подальшої їх оцінки за пріоритетною значущістю.

The article states that one of the main tasks is to determine the level of effectiveness of the formation and implementation of the state policy of national security of Ukraine in the foreign policy sphere, for implementation of which we have used a block of sociological methods – methods of monitoring, expert evaluation, sociological questionnaires; block of analytical methods – methods of mathematical statistics, correlation, factor, dispersion analyzes, linear model of estimation of significance of the studied indicators. The main goals of the National

Security Strategy of Ukraine are to minimize threats to state sovereignty and create conditions for restoring Ukraine's territorial integrity within the internationally recognized state border of Ukraine, guaranteeing the peaceful future of Ukraine as a sovereign and independent, democratic, social and law-governed state. The list of questions for the compilation of the questionnaire of the sociological survey and the expert evaluation on the issues of ensuring the national security of Ukraine in the foreign policy sphere are proposed. A sociological survey of civil servants was organized on the blocks of questions grouped according to the main directions of formation and implementation of the state policy of national security of Ukraine in the foreign policy sphere, which was aimed at determining the level of challenges and threats to Ukraine's national security in the foreign policy sphere and their further assessment of priority significance. It is noted that the inadequate effectiveness of the state policy of Ukraine's national security in the foreign policy sphere is primarily due to the low effectiveness of some measures to counter the challenges and threats of ensuring the national security of Ukraine in the foreign policy sphere, the low effectiveness of the implementation of measures to improve the state-legal mechanisms for the implementation of the national policy of Ukraine's national security in the foreign policy sphere and the political and legal mechanism of the formation and implementation of state policy this area.

Ключові слова: державна політика національної безпеки, система забезпечення національної безпеки, виклики та загрози національній безпеці України в зовнішньополітичній сфері, соціологічне опитування.

Key words: the state policy of national security, the system of ensuring national security, the challenges and threats to the national security of Ukraine in the foreign policy sphere, sociological survey.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ. Уже понад п'ять років наша держава протистоїть зовнішній російсько-терористичній агресії. Окупаційні війська прагнуть реалізувати стратегію Кремля щодо знищення нашої незалежності та свободи. Непередбачувальна, агресивна політика Російської Федерації, що відмовляється діяти згідно з міжнародним правом, яка відправляє російську армію вбивати українців, намагається знову реалізувати свої власні імперські амбіції.

З цієї нагоди Президент України Петро Порошенко ініціював процеси, що пов'язані із питаннями відновлення територіальної цілісності України у межах міжнародно-визнаного державного кордону України, що відображено в рішенні Ради національної безпеки і оборони України від 06 травня 2015 року "Про Стратегію національної безпеки України" затвердженого Указом Президента України від 26 травня 2015 року № 287/2015 у якому зазначено, що основними цілями є: мінімізація загроз державному суверенітету та створення умов для відновлення територіальної цілісності України у межах міжнародно-визнаного державного кордону України, гарантування мирного майбутнього України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави [9].

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що дослідженню процесів формування та реалізації державної політики національної безпеки України присвячені роботи дослідників: В.П.Горбуліна, І.А.Грицяка, А.Б.Качинського, В.А.Ліпкана, В.М.Телелима, В.І.Почепцова, А.А.Падеріна, Г.М.Перепелиці, Т.С.Стародуб, Г.П.Ситника, А.С.Сіцінського, О.М.Суходолі, І.А.Храбана, Л.Д.Чекаленко, В.О.Чалого та ін.

Заслужують на увагу проведені соціологічні дослідження про стан та перспективи формування та реалізації державної політики національної безпеки України в Національному інституті стратегічних досліджень, Українському центрі економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова та ін.

Водночас наукові публікації, що пов'язані із питаннями щодо визначення рівня ефективності формування та реалізації державної політики національної безпеки України в зовнішньополітичній сфері, практично відсутні, що обумовлює необхідність у проведенні подальших наукових пошуків з цієї проблематики.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є експертна оцінка ефективності реалізації політики національної безпеки України в зовнішньополітичній сфері у контексті реалізації Стратегії національної безпеки України.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Під час проведення соціологічного дослідження з червня-серпня 2018 р. в Хмельницькій, Сумській, Чернівецькій, Миколаївській та на частині підконтрольній Україні території Донецької та Луганської

областей було вивчено ставлення державних службовців до питань ефективності формування та реалізації політики національної безпеки України в зовнішньополітичній сфері у контексті реалізації Стратегії національної безпеки України та подальшої їх оцінки за пріоритетною значущістю, зокрема щодо визначення викликів та загроз національній безпеці України в зовнішньополітичній сфері; пріоритетності напрямів удосконалення державно-правових механізмів реалізації політики забезпечення національної безпеки України в зовнішньополітичній сфері; перспективних шляхів вдосконалення політико-правового механізму.

Із урахуванням вимог науково-методичної літератури [1-8], було проведено соціологічне опитування державних службовців за блоками питань згрупованих за основними напрямками формування та реалізації державної політики національної безпеки України в зовнішньополітичній сфері, яке мало на меті визначення рівня викликів та загроз національній безпеці України в зовнішньополітичній сфері та подальшої їх оцінки за пріоритетною значущістю.

Тому нами запропоновано перелік питань для складання анкети соціологічного опитування та проведення експертної оцінки з питань забезпечення національної безпеки України в зовнішньополітичній сфері. Зокрема анкету сформовано і систематизовано за групами, а саме: внутрішні виклики національній безпеці України в зовнішньополітичній сфері; зовнішні виклики національній безпеці України в зовнішньополітичній сфері; актуальні загрози національній безпеці України в зовнішньополітичній сфері; причини, що призвели до втрати Україною контролю на частиною територій на сході держави; актуальні проблеми системи державного управління забезпечення національної безпеки України в зовнішньополітичній сфері; провідні завдання щодо реалізації державної політики забезпечення національної безпеки і оборони України; найбільш доцільні заходи протидії викликам і загрозам національній безпеці України в зовнішньополітичній сфері; пріоритетні напрями удосконалення державно-правових механізмів реалізації політики забезпечення національної безпеки України в зовнішньополітичній сфері; пріоритетні шляхи політико-правового механізму формування та реалізації державної політики забезпечення національної безпеки України в зовнішньополітичній сфері.

Обробка даних та визначення оцінки рівня викликів та загроз національній безпеці України в зовнішньополітичній сфері, пріоритетних напрямів удосконалення процесів формування та реалізації державної політики національної безпеки України в зовнішньополітичній сфері здійснювалась відповідно до логіки етапів організації соціологічних досліджень.

На першому етапі здійснювалась обробка первинних даних анкетування – підрахунок відповідей, цифрова їх кодифікація, визначення відсоткового розподілу за розділами анкети по кожному запитанню.

На другому етапі проводилась рейтингова оцінка наявних викликів та загроз національній безпеці України в зовнішньополітичній сфері, пріоритетних напрямів формування та реалізації державної політики національної безпеки України в зовнішньополітичній сфері.

На третьому етапі визначались основні описові статистики досліджуваних показників, визначався вид розподілу агрегованих показників (сукупність відповідей респондентів у відсотковому виразі), здійснювався розрахунок коефіцієнтів кореляції “тау Кендалла”, дисперсійний аналіз Фрідмана, коефіцієнтів конкордації Кендалла, проводився факторний аналіз за методом головних компонент з “varimax” обертанням з метою зменшення розмірності вихідних даних та встановлення найбільш вагомих факторів впливу на стан політики національної безпеки України в зовнішньополітичній сфері, у якому відбірковими значеннями виступали результати соціологічного анкетування за показниками ефективності формування та реалізації державної політики (розділ 3 анкети, “так – ефективна політика, ні – не ефективна політика”).

Реалізація вищезазначених завдань відбувалась з використанням комп’ютерних математико-статистичних комплексів IBM SPSS Statistics 23 [2; 3], програми Microsoft Excel 2016, з урахуванням вимог спеціальної літератури [7].

В соціологічному опитуванні приймали участь державні службовці з Хмельницької, Сумської, Чернівецької, Миколаївської та з частини підконтрольної Україні території Донецької та Луганської областей загальною кількістю 131 особа, що дозволяє стверджувати про те, що вибірка є репрезентативною та достатньою для апроксимації результатів дослідження на усю генеральну сукупність.

Так згідно проведених розрахунків, з урахуванням рекомендацій наукової літератури [7] та даних Національного агентства з питань державної служби України, щодо загальної кількості державних службовців, в Україні за категорією “В”, яка становить 144420 осіб, достатньою за кількістю є вибірка у 96 осіб для отримання результатів з точністю 95,0%, з похибкою 10%, а для заданої нами кількості анкетованих (131 особа) довірчий інтервал за рівнем значущості 95% складає $\pm 8,56\%$.

У віковому розрізі респонденти були представлені у віці від 20 до 61 та старше років, узагальнено в соціологічному анкетуванні приймало участь 48 осіб чоловічої статі та 83 особи – жіночої.

Наголошуємо, що питання третього розділу анкети мало на меті визначення респондентами ефективності державної політики національної безпеки України в зовнішньополітичній сфері. Як свідчать результати обчислень, державні службовці віком від 20 до 30 років в переважній більшості вважають чинну державну політику національної безпеки України в зовнішньополітичній сфері не ефективною (значення Q критерія -2,748 на рівні значущості 1,64). Решта респондентів інших вікових груп висказали діаметрально протилежні судження щодо ефективності державної політики в зазначеній сфері

Слід відзначити, що Q критерій для усієї вибіркової сукупності становить -1,511, що свідчить про відсутність достовірної різниці між відсотковими розподілом негативних та позитивних відповідей анкетованих державних службовців, що в свою чергу дозволяє констатувати факт відсутності узгодженої думки серед державних службовців щодо ефективності державної політики національної безпеки України в зовнішньополітичній сфері.

Зважаючи на вищенаведене, нами був проведений узагальнений факторний аналіз з метою встановлення вагомості впливу низки чинників на ефективність державної політики національної безпеки України в зовнішньополітичній сфері за результатами анкетування державних службовців і в якому відбірковими значеннями виступали відповіді респондентів щодо ефективності державної політики, які були кодифіковані як “2 – так”, “1 – ні”.

На нашу думку, перший варіант кодифікації (2 – так) та відбору згідно нього анкет із відповідями респондентів дав змогу визначити низку факторів які зумовлюють високу ефективність державної політики національної безпеки України в зовнішньополітичній сфері, і навпаки, відбір анкет респондентів, які оцінили ефективність державної політики зазначеної сфери негативно (1 – ні), дозволив виокремити чинники які негативно впливають на ефективність державної політики національної безпеки України в зовнішньополітичній сфері.

До факторного аналізу було включено шістьдесят шість вихідних показників сформованих за розділами анкет в яких респонденти визначили державну політику національної безпеки України в зовнішньополітичній сфері як ефективну. Як свідчать результати тесту Kaiser-Meyer-Olkin та критерій сферичності Barletta, вибірка для проведення факторного аналізу є прийнятною (КМО: 0,735 – достатня адекватність на рівні значущості $p < 0,000$).

Проведений факторний аналіз дозволив виокремити *шість факторів*, які здійснюють вагомий позитивний вплив на ефективність державної політики національної безпеки України в зовнішньополітичній сфері із сукупною пояснюваною дисперсією 54,0%.

Перший фактор утворили сімнадцять показників із внеском до сукупної дисперсії 13,1%, що дозволяє констатувати їх провідну вагому сукупну позитивну дію на ефективність державної політики національної безпеки України в зовнішньополітичній сфері в цілому.

Наведемо їх основний зміст відповідно до факторних навантажень: дієвість заходів щодо повернення контролю над ділянкою україно-російського державного кордону, яка становить 409,3 кілометри з Російською Федерацією; вжиття дієвих заходів щодо протидії дестабілізації ситуації на територіях із невизначеним статусом, запобігання переростанню ситуації у збройне протистояння; проведення ефективних заходів щодо матеріально-технічного посилення ЗСУ в умовах нарощування Росією поблизу кордонів України угруповань військ та озброєнь; ефективне протистояння зовнішньому впливу російських спецслужб на кризові трансформаційні процеси в Україні; ефективна протидія розвідувальній та розвідувально-диверсійній діяльності спеціальних служб Російської Федерації; забезпечення ефективного проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи серед громадян України щодо переваг євроатлантичної системи колективної безпеки та ін.

Таким чином, узагальнюючі зміст вищенаведених показників доцільно відзначити, що їх належність до відповідних розділів анкети дозволяє визначити найбільш ефективні напрями реалізації державної політики національної безпеки України в зовнішньополітичній сфері, а саме: протидія внутрішнім та зовнішнім викликам національній безпеці України в зовнішньополітичній сфері; протидія актуальним загрозам національній безпеці України в зовнішньополітичній сфері.

До факторного аналізу за відбірковими значеннями низької ефективності державної політики національної безпеки України в зовнішньополітичній сфері також було включено усі шістьдесят шість показників за одинадцятьма розділами анкети. За результатами тестів Kaiser-Meyer-Olkin та критерія сферичності Barletta, вибірка для проведення факторного аналізу є прийнятною, адже КМО становить 0,663, що свідчить про достатню адекватність вибірки на рівні значущості $p < 0,000$.

В результаті проведених розрахунків було також виокремлено *шість факторів* з пояснюваною сукупною дисперсією 54,7%.

Перший фактор із накопиченою дисперсією 12,4 % утворили чотирнадцять показників анкети, які можна характеризувати, як вагомні чинники, що здійснюють негативний вплив на ефективність формування та реалізації державної політики національної безпеки України в зовнішньополітичній сфері.

До таких чинників на основі анкетування і факторного аналізу з урахуванням факторних навантажень нами віднесено: неефективна робота Уряду країни в напрямі інтеграції України до Європейського Союзу; недостатнє поглиблення співробітництва з НАТО; недостатня ефективність інформаційно-роз'яснювальної роботи серед населення України щодо переваг євроатлантичної системи колективної безпеки; недостатня ефективність урядових заходів щодо розгортання та діяльності на території України міжнародної операції з підтримання миру і безпеки (спеціальна поліцейська миротворча місія ООН або Європейського Союзу); недостатня ефективність використання інструментарію Міжнародного Суду ООН для припинення (засудження) військової агресії Російської Федерації проти України; недостатня увага процесам формування нової інституційно-правової бази політичного діалогу з країнами СНД, пошук нових форм співробітництва щодо забезпечення стабільності з регіональної безпеки та ін.

Таким чином, як свідчить факторний аналіз і зміст вищезазначених показників за розділами анкети,

недостатня ефективність державної політики національної безпеки України в зовнішньополітичній сфері зумовлена в першу чергу низькою ефективністю деяких заходів щодо протидії викликам і загрозам забезпечення національної безпеки України в зовнішньополітичній сфері, низькою ефективністю реалізації заходів щодо удосконалення державно-правових механізмів реалізації державної політики національної безпеки України в зовнішньополітичній сфері та політико-правового механізму формування та реалізації державної політики у цій сфері.

Відповідно до другого етапу обробки даних отриманих в ході соціологічного опитування нами було проведено визначення узгодженості експертних оцінок за кожним розділом анкети, визначено рейтингову оцінку вагомості викликів та загроз до основних завдань формування та реалізації державної політики національної безпеки України в зовнішньополітичній сфері, а також проведено факторний аналіз за кожним із розділів анкети з метою визначення вагомих локальних чинників впливу на окремі процесуальні напрями забезпечення високого рівня національної безпеки України в зовнішньополітичній сфері.

Четвертий розділ анкети було присвячено визначенню змісту і вагомості внутрішніх викликів національній безпеці України в зовнішньополітичній сфері. Як свідчать результати дисперсійного аналізу Фрідмана та значення коефіцієнту конкордації Кендалла (0,67778) висловлені експертами оціночні судження з даного розділу анкети характеризуються великою мірою узгодженості.

Експертами достеменно визначено, що кожен із внутрішніх викликів національній безпеці України в зовнішньополітичній сфері, є вагомим, що підтверджується достовірно значущими значеннями Q критерія, а загальна кількість позитивних відповідей за усіма питанням цього блоку анкети становила 73,4% із значенням Q критерія 29,249, що є достовірним на рівні значущості 1,64.

Тому з метою встановлення вагомості кожного із внутрішніх викликів було проведено визначення їх рейтингу із використанням методу сумарної бальної оцінки.

Так, достовірно встановлено, що на думку експертів внутрішні виклики національній безпеці України в зовнішньополітичній сфері мають наступну рейтингову градацію, а саме: 27,2 бали (1 місце в рейтингу) – корупція в органах державної влади України; 23,2 бали (2 місце в рейтингу) – падіння авторитету і рівня довіри до органів державної влади з боку громадян України; 21,8 бали (3 місце в рейтингу) – контрабанда на кордонах України із суміжними державами; 21,1 бали (4 місце в рейтингу) – втрата контролю над ділянкою українсько-російського державного кордону довжиною 409,3 кілометри.

Менш вагомими причинами, на думку державних службовців, є: діяльність сепаратистських угруповань (20,1 бали, 5 місце в рейтингу) та повільне проведення євроінтеграційних реформ (13,4 бали, 6 місце в рейтингу).

Також, слід відзначити, що великою кореляційною залежністю характеризуються показники висловлених думок експертів між падінням авторитету і рівня довіри до органів державної влади з боку громадян та контрабандою на кордонах України із суміжними державами, а також корупцією в органах державної влади України (тау Кендалла 1,000).

На нашу думку, це свідчить про необхідність врахування такої залежності під час формування та реалізації державної політики національної безпеки України в зовнішньополітичній сфері і передбачення в програмних заходах пріоритетності боротьби з корупцією в органах державної влади і контрабандою на кордонах України, що дозволить підвищити авторитет і рівень довіри громадян до органів державної влади України. Також, це дозволить під час формування та реалізації державної політики національної безпеки України в зовнішньополітичній сфері застосовувати сучасні адміністративно-правові механізми які за своїм змістом, спрямованістю та функціональністю могли б комплексно протидіяти внутрішнім викликам національній безпеці України в зовнішньополітичній сфері.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи вищенаведене, зазначимо, що одним із основних завдань нашої публікації є визначення рівня ефективності формування та реалізації державної політики національної безпеки України в зовнішньополітичній сфері, для реалізації якого нами було використано блок соціологічних методів – методи моніторингу, експертної оцінки, соціологічного анкетування; блок аналітичних методів – методи математичної статистики, кореляційного, факторного, дисперсійного аналізів, лінійної моделі оцінки значущості досліджуваних показників.

Перспективою подальших розвідок даної проблематики, є на наш погляд визначення коефіцієнтів вагомості зовнішніх викликів національній безпеці України в зовнішньополітичній сфері.

Література.

1. Кулинич Р. О. Статистична оцінка чинників соціально-економічного розвитку: [навч. посіб.] / Р. О. Кулинич. – К.: Знання, 2007. – 311 с.
2. Бююль А. SPSS: искусство обработки информации. Анализ статистических данных и восстановление скрытых закономерностей / А. Бююль, Ц. Петер.: пер. с нем. – СПб.: ООО “ДиаСофтЮП”, 2005 – 608 с.
3. Наследов А. Д. SPSS: компьютерный анализ данных в психологии и социальных науках: [учеб. пособ.] / А. Д. Наследов. – СПб.: Питер, 2005. – 416 с.
4. Вайдлих В. Социодинамика: системный подход к математическому моделированию в социальных науках: [пер. с англ.] / [под ред. Ю. С. Попкова, А. Е. Семечкина]; изд. 2-е. – М.: Едиториал УРСС, 2005. –

480 с.

5. Кобзарь А. И. Прикладная математическая статистика. Для инженеров и научных работников / А. И. Кобзарь. – М.: Физматлит, 2006. – 816 с.

6. Кулинич О. І. Теорія статистики: [підручн.] / О. І. Кулинич, Р. О. Кулинич [4-те вид., переробл.ідоповн.] – К.: Знання, 2009. – 311 с.

7. Статистика для менеджеров с использованием Microsoft Excel: [пер. с англ.]; 4-е изд. – М.: Издательский дом “Вильямс”, 2004 – 1312 с.: ил. (парал. тит. англ.).

8. Ядов В. А. Стратегия социологического исследования. Описание, объяснение, понимание социальной реальности / В. А. Ядов [3-е изд., испр.] – Москва: Омега-Л, 2007. – 567 с.

9. Про Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 06 травня 2015 року “Про Стратегію національної безпеки України” [Електронний ресурс]: Указ Президента України від 26 травня 2015 року № 287/2015. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>.

References.

1. Kulinich, R.O. (2007), “Statistical evaluation of factors of socio-economic development” [*navchal`ny`j posibny`k*], 311 p. Kyiv, Ukraine.

2. Byul, A. (2005), “SPSS: the art of information processing. Analysis of statistical data and restoration of hidden patterns”, 608 p. Moscow, Russia.

3. Nasledov, A.D. (2005), “SPSS: Computer Analysis of Data in Psychology and Social Sciences” [*uchebnoye posobiye*], 416 p. Peter, Russia.

4. Vaydlich, V. (2005), “Sociodynamics: a systematic approach to mathematical modeling in the social sciences”, 480 p. Moscow, Russia.

5. Kobzar, A.I. (2006), “Applied mathematical statistics. For engineers and scientists”, 816 p. Moscow, Russia.

6. Kulinich, O.I. (2009), “Theory of Statistics” [*pidruchnyk*], 311 p. Kyiv, Ukraine.

7. Statistics for managers using Microsoft Excel (2004), 1312 p. Moscow, Russia.

8. Yadov, V.A. (2007), “The strategy of sociological research. Description, explanation, understanding of social reality”, 567 p. Moscow, Russia.

9. The decision of the Council of national security and defense (2015), The Decree Of The President Of Ukraine “On the Strategy of national security of Ukraine”, available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/287/2015> (Accessed 05 November 2018).

Стаття надійшла до редакції 20.11.2018 р.